

ТВОРЧЫ ШЛЯХ ПАЎЛЮКА ТРУСА

Памёр Паўлюк Трус...

Толькі гэтымі днямі вялікі натоўп працоўных, літаратараў і студэнтаў правёў яго цела на могілкі. Правёў да месца апошняга супакою. Тры сасны вартуюць яго могілкі. Тыя сасны, аб якіх ён калісьці паяў:

Шумяць дзе ў полі тры сасны,
каб адпачыць я мог душою.

Вясна, („Польмя“ № 7—26 г.).

Ізноў круціцца кола жыцця. Па ранейшаму разьмётываюцца агнём і барацьбою бяссонныя гарады. Бледым зарывам стаіць у начы над Менскам сьвет.

Яшчэ мацней пасья яго сьмерці адчуваецца радасьць жыцця і барацьбы. Чуецца жыццё востра і п'яна, як вецер з далёкага канюшынішча ўлетку.

Як і раней, будуць радасныя восенскія дні з павуціньнем на ржэўніку, з неаглядным абшарам палёў, будуць крыштальныя і чыстыя вечары, будзе чырвань баявых сыягоў, далёкае і глыбокае неба з тысячамі зорак, але зоркі яго вачэй згасьлі на-заўсёды.

Няма Паўлюка Труса, нашага тавараша па працы і барацьбе.

Няма простага вясковага хлопца, які прышоў у горад з бярэмам сваіх лепшых жаданьяў і думак.

Які ў нашых шэрагах, шэрагах Беларускай Асоцыяцыі Пролетарскіх Пісьменьнікаў прышоў да ўсьведамленьня барацьбы, да захапленьня будаўніцтвам.

Крыўдна пісаць гэтыя радкі і ведаць, што спыніліся яго песьні, спыніліся яго мары, сугучныя настройм усіх працоўных мас Беларусі.

Крыўдна і балюча...

Але ў неабдымнасьці жыцця, у шпаркім росьце Беларусі Савецкай, Беларусі рабочых і сялян, падстава таго, што на зьмену яму прыдуць новыя мэстакі слова, прыдуць новыя поэты, поэты „эпохі вялікіх работ“.

І толькі гэта надзея робіць не такім балючым яго нечаканы канец.

У гэтых абеглых накідах паспрабуем паказаць творчы шлях Труса, шлях поэты і барацьбіта, які цераз памылкі, цераз стаянне

на раскрыжаванні, прышоў да ўспрыняцця радасці нашых дзён, прышоў да глыбокай веры ў творчыя магчымасці рабочае клясы.

19-гадовым юнаком пачаў ён друкаваць вершы, і ўжо ў 1925 г. выходзіць яго першая кніжачка („Вершы“—выданьне ЦБ Маладняка).

Шырокая радасць маладога жыцця, глыбокае захапленне прыродай крынічыць у гэтым першым невялікім зборніку.

Ад старое вёскі, вёскі, у якое поэта пытаецца:

Ну, аб чым ты сумуеш?

Скажы!..

Ці шкадуеш, што вольныя ветры

Узрываюць быльнэг на мяжы

І нясуць яго ў цёмныя нетры?

(„Вершы“, стар. 46).

ён спрабуе адыйсьці. Спрабуе ўвайсьці ў новае жыццё, прасякнуцца ім, захапіцца яго прыгожасцю.

Адпіхнуўшы ад берагу човен

І махаючы прысам кляновым,

Я плыву—і надзеяю повен,

Што спаткаю сусвет вольна-новы!

(„Вершы“, стар. 5).

Адсюль увесь першы разьдзел зборніку „Кастрычнік“.

У дні, калі змаўкалі грымоты навалніцы, яго грудзі поўняцца запалам і вераю ў новае лепшае жыццё.

У поэмцы „Юны змаганец“ сын беларускай вёскі Янка ідзе ў партызанскі атрад, ідзе ў шэрагі сваіх братоў для вялікай справы вызвалення Беларусі. Для таго, каб пасяля цяжкага пакутнага жыцця прышоў час, калі:

Закалосіць свабодным уздымам

Маладога жыцця акіян.

(„Вершы“, стар. 13).

Ці цыкль вершаў „Астрожнік“ аб комсамольцу Якіме, які гіне за справу сваіх братоў. Змаганьне і сьмерць лепшых сыноў краіны для яго гістарычна неабходна. На іх крыві вырастуць кветкі свабоды, вырасьце воля для мільёнаў працоўных.

Ён шкадуе загінуўшых, ён сумуе аб блізкіх і родных, якіх ужо сёння няма. Ён з глыбокім абурэннем піша аб тым, як

У шэрані змрочна-
дрымотнай

Палалі вёскі

(„Маладняк“ № 8—1925 г., стар. 4).

Але

Гэта йшло за свабоду змаганьне,
Папялела мінулае з дымам,—
Каб на вогнішчы буры-паўстанья
Красаваўся ўзрост малады.

(„Вершы“, стар. 7).

І вось, красаванню гэтага „маладога ўзросту“ прысьвячае поэта свае радкі.

У „гуле завірухі мяцежнай“, у „ропатах упартага мора“, у „грымотах сярдзітых“, у „посьвістах буры віхрыстай“, у „уздыме магутных крыльляў“, у „нястрыманым палёце сакаліным“, у „сэрцы, якое палае пажарам“, у „волі напевах“, у „калыханьні стройных калён“, бача поэта

Перамогу над панскім прыгонам,
Над разлогам палёў паднявольных.

(„Вершы“, стар. 9).

„Перамога над панскім прыгонам“ для яго асоцыіруецца з бязмежным вялікім „расьсьвітаньнем“. З тым часам

Калі поўна сусьветным паўстаньнем
Маладой Беларусі душа.

(„Полымя“ № 4 (12)—1924 г.).

У паўстаньні маладое Беларусі супроць новае паншчыны бачыць ён адзінае магчымае выйсьце.

Гэты патос барацьбы, гэта вера ў новае прыгожае жыцьцё, радасьць маладога жыцьця, крынічыць і ў двух наступных разьдзелах зборніка „Першае каханьне“ і „Хараство прыроды“.

Даючы прыгожыя малюнкi працы на сенажаці, poeta ўсё-ж яскрава памятае мінулае

Растрасаюць мурог маладзіцы,
Дні мінулага помняць яны;
Як у „Жморах“ сушылі травіцу,
А над імі стаялі паны.

(„Вершы“, стар. 41).

Гэта ўяўленьне постаці прыганятага пана, які стаяў над сялянскай працай характэрна для поэта, які вышаў з беднай сялянскай сям’і.

Даючы высока мастацкія замалёўкі сялянскае працы ў часе жніва („У жніво“) і касавіцы („На сенажаці“) poeta падкрэсьлівае,

што гэта праца свая, робіцца для сябе, для карысьці вялікае масы працоўных. Радасьць свабоднае працы—пуката выяўляе ён.

Будзем позна касіць—да зьмярканьня,—
Вольнай працы настаў ужо час.

(„Вершы“, стар. 40).

І за „вольнай рацьцю касцоў маладых“ бачым мы мільёны працоўных, якім сёньня „ніхто не заслониць дарогу“. У шэрагу гэтых маладых касцоў ідзе і сам поэта („Ой, люблю“... стар. 43).

Замалёўкі прыроды і матывы каханьня прасякнуты ў яго непасрэднасьцю і глыбокай эмоцыянальнасьцю. Бяз штучнае вобразнасьці мякка і пяшчотна малюе ён прыроду. У лёгкіх абрысах паўстаюць перад вачыма чытача родныя палі і палеткі, лясы і сенажаці. У ненацягнутых вобразах, у чыста народных эпітэтах і параўнаньнях адчуваецца блізьсьць да народнае поэзіі.

Самымі звычайнымі словамі ён дасягае значнага эмоцыянальнага ўплыву. Вось хоць-бы, для прыкладу, малюнак надыходу вечару:

Пакацілася сонца за горы,
Вечар ціхі на землю прылёг,
Патанулі ў сьпевах прасторы,
Адгукнуліся песьні ў палёх.

(„Вершы“, стар. 42).

Ночы месячныя, спатканьні радасныя, узрушаючыя, любая—атулены ў поэты вэлюмам сваясаблівага характава,

У купальскую ноч, у зялёным бары—
У бары пад кудравымі соснамі,
Я спаткаўся з табой... Месяц з долу дарыў
Пацалункі—дары
Буйна-росныя.

(„Вершы“, стар. 23).

Ён пяе аб дзяўчыне, якая пайшла на сход ячэйкі („Ой, у полі за гарою...“), аб Алесі—рабочым (3 поэмы „Сірата Алеся“). У малюнках каханьня няма ў яго нездаровае эротыкі, нездаровага любаваньня. Непарушна тонка піша ён аб першых праявах каханьня.

Лейтмотывам вершаў гэтага пэрыяду, пэрыяду зборніку „Вершы“ зьяўляюцца наступныя радкі:

Прыдзе час і пад сьцягам свабоды
Павянчаецца з Нёманам Вісла...
.....
Пад напевамі ветраў асенніх,
Над прасторам квітнеючых гоняў,

Карнаваліць жыццём вызвалення
Векапомны Кастрычнік сягонья.

(„Сёмая гадавіна“ — „Полымя“ № 4 (12)—1924 г.).

Творчасць Паўлюка Труса далейшага часу сабрана ў яго дру-
гім зборніку „Ветры буйныя“. (Бел. Дзярж. Выдавецтва, 1927 г.).
Стыхія вясковае прыроды, радасць жыцця, багатая пералівы
народных малёды, вольны комплекс імкнення ў поэты.

Ой, песні!.. Песні-веснаплыні...

Маёй душы зялёнацвет!

Па ўлонні цмянае даліны

Крыніцай сочыцца ў сьвет!..

(„Ветры буйныя“, стар. 55).

піша ў гэтым зборніку поэта. І сапраўды, тут ён у песнях вылівае
сваю душу. Вобразы беларускае прыроды, атуленыя глыбокай
лірычнасцю, раскіданы прэстымі краскамі на старонках кніжкі.

Буйныя ветры прынеслі з глыбін жыцця новыя песні. Хвалі
разгойданага мора крышаць на кавалкі рэшткі старога. Точаць
гніль вякоў. Поэта з запалам зварачаецца да хваль:

Цалуйце-ж, хвалі,

Дно і гніль,

Крышэце ў бурях

Няжывое!..

Яго разьвеюць

Заўтра дні

Шырока-пеністым

Прыбоем!..

(„Ветры буйныя“, стар. 12).

„Шырока-пеністы прыбой дзеі чую поэта. Яго вочы шырока
расчынены на сустрэчу новаму. Буйны вецер парываньяў маладосці,
вецер творчых уздымаў, адчуваеш, калі лістаеш кніжку.

Поэта з верай глядзіць на вёску, над якой прайшла навалыца
рэвалюцыі.

Забуты край!..

Пахіленыя вёскі...

Гляджу на вас,

І ў сэрцы

Буйны росквіт

У сузор'ях радасці

Красуе і цвіце...

Бо там, дзе ў бурях

Сыпалася зерне,

Бур'янам дзікім

Шлях не зарасце...

Калі пунсовасць,

Пацеркі наземіць!..

(„Ветры буйныя“, стар. 94).

Тое зерне, якое засеяна ў бурях змаганьня, ужо ў дні зборніка дала ядраную сакавітую рунь. БССР ня толькі загаіла раны, але стала шпарка ісьці па шляху да соцыялізму.

„З песьняй страў Беларусь“ поэта. Ці, як ён піша ў другім месцы.

Я прышоў на ростані
Кветкі падарыць
Беларусі мілай
Ў сьветла-сініх зорах!

(„Ветры буйныя“. стар. 20).

З „вечна сьветлых думак“, ён уе вянкi краіне рабочых і сялян. Лірычныя замалёўкі прыроды, якія займаюць такое значнае месца ў зборніку — зьяўляюцца фонам для перадачы адчуваньняў аўтара.

На вазёры асенья сiнь
Асыпае крамяныя росы...
Стрэнь жыцьцё!.. і вянок прынясі!..
Пазьбірай залацістую россып
Што рассыпала кволая сiнь...

(„Ветры буйныя“, стар. 82).

Радаснае спатканьне жыцьця, спробу растварыцца ў ім, прасякнута яго бурным імпэтам—знаходзім мы ў вершах.

Але кажучы аб дадатных бакох гэтага зборніку, аб яго асноўных мотывах, нельга не сказаць некалькі слоў і аб тым, што гэты зборнік яскрава сьведчыць аб стаяннi поэты на раскрыжаваннi.

Захапленне песеннай стыхіяй, добрае знаёмства з скарбамі народнае творчасьці і адначасна неперабораныя рэшткі дробна-ўласьніцкай сялянскай псыхоідеолёгіі, ухіл у бок анарха-індывідуалізму—зьяўляюцца крыніцамі гэтага.

Трус увайшоў у беларускую пасьля-кастрычнікавую літаратуру, як акрэсьлены poeta вёскі. Змаганьне і барацьба першых гадоў рэволюцыі, мары аб хуткай перамозе былі асноўнымі вытокамі яго лірыкі.

Але ўскладняліся ўмовы. Адсоўвалася далей, спачатку здаваўшаяся такой блізкай, постаць сусьветнай рэволюцыі. Пролетарская дзяржава з фронту барацьбы перайшла на фронг будаўніцтва. З большага загаіліся раны сусьветнае вайны. Распачатае будаўніцтва было ня проста адбудоваю зруйнаванае гаспадаркі краіны, а перабудоваю яе на новы лад, на лад соцыялістычны.

У сувязі з рашучым курсам на пабудову соцыялізму ў нашай краіне, у сувязі з рашучым наступам на рэшткі капіталістычных элемэнтаў, абвострылася клясавая барацьба. Новая эканамічная політыка (НЭП), аб якой опозыцыя казалася, як аб капіталізьме, як

аб адступленьні ў пераважнасьці ад асноўнае лініі ў соцыялістычным будаўніцтве, на самай справе—была політыкаю „якая дапускае барацьбу соцыялістычных і капіталістычных элемэнтаў і разьлічанай на перамогу сацыялістычных элемэнтаў над элемэнтамі капіталістычнымі“ (Сталін).

Неразуменьне сутнасьці новага этапу жыцьця, безнадзейнасьць і разгубленасьць перад цяжкасьцямі будаўніцтва, сумненьні ў магчымасьці індустрыялізацыі нашае краіны сярод нязначнае часткі савецкае грамадзкасьці, змаганьне капіталістычных элемэнтаў з курсам партыі, абвастрэньне клясавае барацьбы не магло не адбіцца і на літаратуры, як на адной з ідэалёгіяў, што выяўляе ў сабе ўласьцівасьці псыхікі грамадзкага чалавека, якая вызначаецца часткай непасрэдна эаномікаю, абумоўленаю становішчам вытворчых сіл, а часткай узрослым на ёй соцыяльна-політычным ладам.

І сапраўды, мы бачым у беларускай літаратуры гэтага часу—шэраг перагруповак, бачым наяўную дыфэрэнцыяцыю пісьменьніцкіх шэрагаў па гэтай лініі. Бачым у творчасьці паасобных поэтаў і пісьменьнікаў адыход у бок вузка асабовых перажываньняў, у бок чыстае лірыкі.

Цераз гэта прайшоў і Трус. І таму, так унутрана-супярэчна гэта кніжка („Ветры буйныя“). Бо тут поруч з ужо адзначанымі мотывамі — значнае месца займаюць апісаньні прыроды, пераплеценя з мотывамі каханьня (чыстая лірыка), займаюць вершы такога характару, як: „Іду дарогаю адзін“... (стар. 90). „Навошта сэрца я параніў...“ (стар. 80). Маюцца настроі засмучэньня. Смуткам вее ад „нічых лоз“, „кляновай пажоўклэй ліствы“, „плачучых сосен“, „палёгшага быльнёгу“, „буйных сьлёз“, „песьняў адцвітаньня“, „кволай цьвецені зарніцаў“. Гэтаму яшчэ дапамагла тая стыхія народных песен, якая цалкам запаланіла поэту. Народная песьня, якая зьяўляецца надзвычай удзячным матар'ялам пры сьвядомым яе выкарыстоўваньні, можа прывесць да ня зусім пажаданых вынікаў, пры безагаворчнай аддачы сябе пад яе ўладу. Так атрымалася тут.

Грамадзкі рэзонанс яго поэзіі ў гэтым зборніку робіцца глыбшэйшым.

Адчувае гэта і сам poeta. Таму пасля „Ветраў буйных“ ён амаль на працягу 2-х год, бадай, нічога ня друкуе. У гэты час бліжэй падыходзіць да жыцьця. З сузіраньня ён пераходзіць да непасрэднага ўдзелу ў ім. Бліжэй звязваецца з сучаснасьцю, непасрэдна перажывае яе. Зьмест-жа жыцьця расчыняецца ў руку. Дзе б'ецца жыцьцё, там струменіць жывая плынь глыбокай і моцнай энэргіі. Дзе б'ецца жыцьцё, там гукі барацьбы і перамогі, там растуць сутычкі здарэньняў і сіл.

Тэмп літаратурнай творчасьці, яе актыўны і дзейны характар цалкам дыктуецца характарам эпохі, вышынёю грамадзкага энтузы-

язму. У эпохі бурных уздымаў, калі сьвежыя сілы стыхійна рвуцца вонкі, а грамадзкая глеба густа прапітана людзьмі энэргіі, поэта павінен увайсці ў жыццё, прасякнуцца ім, зразумець яго накіраванасьць і, калі яго вушы не заткнуты бавоўнай старых традыцый, калі ён не хварэе політычным дальтонізмам, тады ён дасьць буйныя творы. Яго творчасць будзе гарэць, як палымнеючая паходня, як сэрца Данко (Горкі) і ўзрушаць сьмелым прызывам.

Здарылася гэта і з Паўлюком Трусам.

Далейшая дыфэрэнцыяцыя літаратурных сіл, уваход „Маладняка“ ў ВОАПП, пераўтварэньне яго ў БелАПП, стварэньне адзінага фронту пролетарскіх літаратур на Беларусі, нашы літаратурныя спрэчкі дапамаглі далейшаму выяўленьню таго шляху, па якім пайшоў poeta.

Пасьля значнага перапынку ў канцы 1928 г. пачынаюць у друку зьяўляцца новыя творы Труса. У гэтых творах ён ужо выступае ў постаці барацьбіта, у постаці чалавека, які змагаецца за беларускую пролетарскую літаратуру.

— Тварцы і геніі,
— Прарокі і поэты!..
У калючых церніях
Ня слаўце Беларусь!
Ня слаўце містыкай,
Хто ў сэрцы мае зраду;
Хто ў сьне—агоніі
Ўзьняў рукі на крыжы.

(„Ліст да сястры“—„Полымя“ № 9, 1928 г.).

Ён абураецца супроць тых поэтаў, якія ў гэтыя дні, калі

Няма Вялікшага
Як будаваць і жыць...

(Ibidem)

калі буйна крынічыць жыццё, уяўляюць Беларусь раскрыжаванай, сумуюць па старых каштоўнасьцях, ідэалізуюць мінулае роднае краіны, і ня вераць у рэвалюцыю.

Наадварот, ён сёння імкнецца стаць поруч з жыццём:

Мы приходзім у сьвет,
Каб уславіць яго,—
Ўсё аддаць за жыццё і змаганьне!

(„Літ. дадатак“ да „Сав. Бел“ № 19 ад 25-XI—28 г.

Ён становіцца ў шэрагі актыўных барацьбітоў. Яго лепшая поэма „Дзесяты падмурак“ („Маладняк“ № 12, 1928 г.) прысьвечана

ная дзесяцігодзьдэю існаваньня Савецкай Беларусі паказвае нам Паўлюка Труса, як пролетарскага поэту.

Гэта поэма вымагае спэцыяльнага аналізу, і ў гэтых абеглых радках, якія пішуцца цераз некалькі дзён пасля яго сьмерці, зра-зумела, нельга дакладна разгледзіць яе.

Раней, у першых двух зборніках, расчыненыя вочы поэты ўбі-ралі ў сябе ўражаньні навакслнага жыцьця амаль без адбору. Тут мы маем пэўны адбор, які выплывае з матар'ялістычнага сьвета-адчуваньня поэты.

У лірычных жанрах, дзе непасрэдня ўспрыняцьці адыгрываюць такую значную ролю, разрыў паміж думкай і словам, паміж асноў-ным апасрэднячым і непасрэдным успрыняцьцем сусьвету не павінен мець месца. Уся псыхолёгія поэты павінна быць належным чынам дэформавана—інакш перад намі будзе лірыка старога чалавека.

Тав. Селіванаўскі на пленуме РАПП'а ў 1928 г. у сваім дакла-дзе „Пытаньні пролетарскае лірыкі“ казаў: „Пролетарскі прозаік павінен паказаць новага жывога чалавека. У лірыцы гэты новы жывы чалавек павінен сам пра сябе расказаць“.

І вось якраз гэтым запатрабаваньням да пролетарскай лірыкі адпавядае поэма Труса. Глыбокі лірызм ранейшых зборнікаў кры-жуецца тут з ясна пастаўленай мэтай. Як *жывы чалавек нашае эпохі*—ён глыбока перажывае і захапляецца лепшымі ідэямі нашага часу. Па-мастацку адбівае іх у сваёй поэме.

Поэма пачынаецца лірычнай увэрцюрай, у якой аўтар апісвае зіму. Дыямэнт-сьняжынкі ціха круцяцца і падаюць на зямлю. У сьнежных вянках стаяць задуменыя дрэвы за вакном. Сьнежнымі кілімамі пакрыты паплавы і лугі. Надыходзіць вечар у тонкіх мярэ-жах сну. Дзесьці далёка-далёка чуюцца бомы.

І прыходзіць радасьць
у красе маўклівай, —
Адплываюць хвілі
смутку і тугі.

Поэта ахоплены ціхай урачыстасьцю бязьмежных абшараў.

А ў душы квяцістасьць,
і такая сьвежасьць!..

Ён засынае... Перад яго вачыма паўстае роднае сяло...

Другі разьдзел прысьвечаны апісаньню сну. Ціхая празрыстая восень. Высока над пожнямі, рассяякаючы яснае сонечнае паветра, лятуць гусі з разьвітальным крыкам, лятуць у вырай, у далёкі край з Беларусі. Як на старым малюнку Васьняцова разыходзяцца тры сьцежкі. Поэта разьвітваецца з сумнай маткай, якая праводзіць яго

ў далёкую дарогу. На якой з гэтых сьцежак захавалася доля? Дзе нядоля? Што спаткае—ці шчасьце, ці ліха-гора? Ён просіць маці не жальбаваць і ня журыцца таму, што

Я пайду туды, дзе сьцeni
 На курганах блудзяць;
 Дзе сланяюцца ў лахмоўці
 Пад крыжамі людзі,
 Дзе раджаюцца надзеі
 У муках чалавечых...
 Я пайду, каб абагрэць іх
 Песьняю адвечнай.

Ён ідзе для вялікай справы. Ён хоча абагрэць сваёю песьняю таварышоў па клясе і барацьбе, хоча асьвятліць ім шлях да лепшага жыцьця.

Чорнай дарогай у даль агорнутую смугой крочыць ён. На далёкім кургане край-дарогі—сьпяваюць жабракі песьню аб дзяўчыне. Нам здаецца, што пад дзяўчынай, аб якой сьпявалі жабракі—аўтар мысьліць Беларусь. Дзяўчына, якая сумуе і плача ў чужым палоне аб сваёй краіне, па тым, што шчасьце і доля далёка ад яе — гэта перадрэволюцыйная Беларусь, пад царска-панскім прыгонам.

Праслухаўшы песьню зноў шляхамі залатое восені ідзе далей поэта.

Над абшарамі зямлі ўстаюць грозныя хмары, пачынаюць шумець вятры, стогнуць хвоі, пачынаецца навальніца — вайна. Гараць лясы, дымяцца балоты. Дымам ахінуты вёскі і сёлы. Дым расьцілаецца над соннымі раней нізінамі. Гінуць людзі.

... Сьлёзы... Кроў...
 Літаньне... Жудасьць...
 І крыжы на ўсходзе.

На палёх панасыпваны курганьы-магілы, агорнутыя сном і тужлівасьцю. Сьціскаецца болем сэрца ў поэты, бачучы калек, бачучы шэраг нязьлічоных ахвяр імперыялістычнае вайны. Жах ахапляе яго і ён прачынаецца („І ў зьяномзе расчыніў павекі“).

На гэтым канчаецца другі разьдзел.

Трэці разьдзел поэмы можна падзяліць на 2 часткі.

Першая частка—гэта ўрачыстая песьня аб перамозе. Прайшло 10 год упартага змаганьня —

Дні прайшлі, адшаласьцелі зоры
 На гарачых крыльях навальніц.
 І пульсуе радасьць у прасторах,
 Залатыя сьвецяцца агні.

У напорнай імклівасьці адбудоўваецца краіна, вырастаюць „волаты-муры“. З глыбокай радасьцю вітае поэта новы дзень, вітае чырвоную сталіцу. Глыбока ўзрушаны, ён піша:

Скора ў бляску вечара, ой, скора
Празьвініць на вуліцах трамвай.

Адышоўшы ад старой вёскі, ён з запалам пытае:

О, край,
Калі-ж ты станеш
Краем фабрык дымных і машын?!

Ён марыць аб блізкім будучым новай індустрыяльнай Беларусі:

Буду слухаць песьні Асінстрою,
Захаплюся музыкай турбін!

Захоплены будаўніцтвам, поўны гарачай веры ў канчатковую перамогу сацыялізму, ён ня толькі бача атуляючы сусьвет, але і расцэньвае яго з пэўнага пункту погляду, з пункту погляду пролетарыяту. Ён зьмяняе сусьвет. Ён ня толькі расчыняе ўнутраную лёгкіку грамадзкага жыцьця, але арганізуе і прасоўвае пэўны тып клясавых практыкі да жаданай мэты.

Другая частка гэтага разьдзелу пачынаецца так:

Праходзяць эпохі —
змагаемся мы,
Дзесяты падмурак заклалі.
А Нёман гамоніць,
сярдзіта шуміць,
І коцяцца грозныя хвалі.

У супроцьстаўленьні нашае вялізарнае працы і пакут Заходняе Беларусі, асноўная думка гэтае часткі. У шуме грозных хваляў Нёману чуецца поэту крыўда і гнеў адарваных братоў, жудасьць затоеных скаргаў, скон лепшых таварышоў.

Ён адчувае, як некалі прадчуваў расійскі poeta А. Блок рэвалюцыю, што ў Заходняй Беларусі зьбіраюцца грозныя хмары-навалы, ён прадчувае хуткі надыход вызваленьня для сваіх братоў на клясе і змаганьню. Зварачаецца з прызывам „распальваць у сэрцы паходні“, таму што

Клае ў зьянмозе
жахлівая ноч
Над горкай нядоляю братняй.

І моцным акордам гучаць заключныя радкі, у якіх ён заклікае

Пад сьцягам рашучасьці
КПЗБ
Услаўце-ж і вы перамогу!

Як бачым, поэма мае надзвычайна зграбную пабудову. З пачатку лірычны ўступ з апісаньнем зімы, напісаны з уласьцівай Трусу маляўнічасьцю. Далей ідзе тэзіс—малюнак перадрэволюцыйнай Беларусі; як антытэзіс—даецца ў патэтычных танох наша Савецкая Беларусь, як абагульняючы сынтэз—як заключны акорд—Заходняя Беларусь, якая пад сыцягам КПЗБ ідзе да агульнае мэты, ідзе да вызваленьня.

Такім чынам Паўлюк Трус, ад агульных мотываў барацьбы і рэволюцыі, ад агульных мотываў змаганьня, характэрных для рэволюцыйнай сялянскай літаратуры, прышоў да ўсьведамленьня ідэй пролетарыату, стаў пад яго сыцягі ў шэрагі пролетарскіх поэтаў.

Свае мастацкія сродкі абедзьвума рукамі чарпаў poeta з багатай скарбніцы народнае поэзіі.

Эх,
 Песьня, песьня!..
 Я...
 Ніколі
 Цябе забыцца не магу!
 Ты смутна-ціхім тонам болю,
 У палёх бяскрайніх
 твой разгул!
 Ё палёх шырокіх —
 Твае тоны.

(„Вершы“, стар. 33).

Песенная стыхія беларускае вёскі—вось крыніца яго напеўнасьці.

Вобразнасьць мовы ў вуснай народнай поэзіі ствараецца вельмі частым ужываньнем эпітэтаў. Тое самае мы наглядаем у Труса. Яго эпітэты цалкам народныя. Вось нязначная жменя іх: „Ветры буйныя“, „Сіні вечар“, „Зялёная даліна“, „Залатая рунь“, „Лісты пажоўкля“, „Вербы нямыя“, „Буйныя росы“, „Лозы ніцыя“, „Зоры ясныя“, „Цёмная ночка“, „Ціхая вада“, „Жоўты пясок“, „Чыстае поле“, „Ясныя вочы“, „Гарачыя сьлёзы“, „Зялёны гай“, і г. д.

Шмат ёсьць эпітэтаў, але ня менш і параўнаньняў, што таксама характэрна для народнае песьні.

Не каліна над вадою
 Нахіліла гольле...
 Плача маці сярод поля,
 Праклінае долю.

(„Дзесяты падмурак“).

ці

Саламяныя шэрыя
вёскі.

Ой, дыпросіньню восені зьліты...

А ў душы кармазынавы росквіт,

Як і сьцежкі зарой апавіты!..

(„Ветры буйныя“, стар. 14).

Часта сустракаецца поэтычная таўтолёгія рознага віду, паўтарэнне аднакарэнных і адназначных слоў, аднаго і таго-ж слова і цэлых зваротаў. Шматлікія прыклады можна знайсці ва ўжо пададзеных вытрымках. Вось і яшчэ:

Дагаралі зоры —

Зоры залатыя.

(„Вершы“, стар. 43).

Коціцца... коціцца

Туман па гары;

Ой, ды ў полі коціцца

Туман па даліне...

(„Ветры буйныя“, стар. 18).

Вельмі часта кампозыцыйная пабудова твору ідзе па лініі пашыранага параўнаньня. Нават, поэма „Дзесяты падмурак“, ёсць нішто іншае, як разгорнутае параўнаньне.

Шматлікія вершы, часам устаўкі ў іх зьяўляюцца апрацоўкамі народных песняў. Уступ да поэмы „Сірата Алеся“ („Вершы“, стар. 29), „Вее вецер“... („Вершы“, стар. 45). „Коціцца .. коціцца...“ („Ветры буйныя“, стар. 18), „А ў палёх, палёх...“ („Ветры буйныя“, стар. 25), „Ой, у лузе, пры даліне“ („Ветры буйныя“, стар. 65), „Ой, у полі тры таполі...“ („Ветры буйныя“, стар. 88), „Цячэ рэчка з-пад явару...“ („Ветры буйныя“, стар. 102) і інш.

Але поруч з гэтым Трус цікавіцца і канонічнымі формамі вершу; ёсць у яго зграбныя сонэты, трыолеты, рондо і інш. Значны лік вершаў з тых, якія зьмешчаны ў зборніках, пераапрацаваны ў параўнаньні з першатворамі, надрукаванымі ў кругабежных выданнях.

Якія-ж асноўныя крыніцы яго творчасьці?

„Паўлюк Трус нарадзіўся ў 1904 годзе ў вёсцы Нізку, Узьдзенскага раёну, на Меншчыне, у беднай сялянскай сям’і. Дзед яго, чалавек няпісьменны, хацеў каб і ўнук такім астаўся і працаваў на гаспадарцы. І бацька, хоць і пісьменны чалавек, згаджаўся з дзедам, толькі маці настаіла: „чужыя-ж дзеці вучацца, няхай і ён пралазіць у людзі“.

Скончыўшы сямігодку, Паўлюк Трус год прасядзеў дома. Пачалася грамадзянская вайна, польская окупацыя. У часе наступлення Чырвонае арміі на Варшаву яго забралі ў абыз; прабываў там тры месяцы.

Седзячы дома, ён шмат чытаў і збіраў народную творчасць.

У 1923 годзе паехаў паступаць у Менскі Пэдагэгікум. Выпадакова пазнаёміўся з Коласам, прачытаў яму свае вершы, і Колас падтрымаў яго і дапамог паступіць у Беларуска-Пэдагэгічны Тэхнікум. (Максім Гарэцкі—„Маладняк за 5 гадоў“).

Пасля сканчэння Тэхнікуму ён працаваў газетным работнікам у Гомелі. Потым паступае на Літаратурна-Лінгвістычнае аддзяленне Беларускага Дзяржаўнага Унівэрсытэту, дзе і вучыўся да апошняга часу. Прымаў чынны ўдзел у працы Менскай філіі БелАПП’у, дзе зьяўляўся сябром бюро і праводзіў работу па масавых выступленьнях. На Першым зьездзе БелАПП’у абраны кандыдатам Рэвізыйнай Камісіі. 30-га жніўня г. г. памёр ад брушнага тыфусу ў Менску.

Нават, гэтыя кароткія біяграфічныя весткі і наш абеглы разгляд яго творчасці даюць падставу для вызначэння асноўных крыніц.

Па-першае, гэта ўласнае жыццё паэты, па-другое—гэта народная поэзія, і па-трэцяе—рэвалюцыя і наша сацыялістычнае будаўніцтва.

Цяпер у заключэнне некалькі слоў аб тэй ідэалёгіі, якая выяўляецца ў творчасці Труса. На нашу літаратурную арэну ён выступае, як акрэслены рэвалюцыйны сялянскі паэта. Радасьць маладое вёскі, якая крочыць па шляху Кастрычніка выяўляе ён. Але гэта радасьць, якая бруіцца ў жылах, гэта сьвята маладосці—выяўляецца спачатку ў вонкавым падыходзе. Паглыбленага паказу новых бытавых узаемаадносін яшчэ няма, яны часта замяняюцца вонкавым паказам рэчаў—сымбалаў новага. Перад намі праходзіць рэвалюцыя, патос змаганьня і перамогі, але іх уплыву на псыхалёгію чалавечае грамады, гэтага складанага процэсу, амаль ня відаць. Толькі ў апошніх творах, радасьць жыцця і творчасці, праведзеныя цераз усьведамленьне надзвычайнае цяжкасці будаўніцтва новага жыцця і няўнікнёнасці перамогі новага над старым, становіцца глыбейшай, больш зьмястоўнай, поўнаважнай.

У апошніх творах, пераважна ў поэме „Дзесяты падмурак“, ён падыходзіць да жыцця з клясавай (пролетарскай) ідэалёгіяй. Гэта значыць, што ён усьведамляе ўсю глыбіню сучасных клясавых супярэчнасцяў і ўсе водценьні барацьбы кляс, ён улічвае, якія зьявы жыцця дапамагаюць гістарычна пастаўленым задачам кіруючае клясы. Ён бачыць і адбівае жыццё ў процэсе яго развіцця, разумее сутнасць і шляхі сучаснасці і сваімі творамі актыўна дапамагае пролетарыяту, які разам з бяднейшымі і серадняцкімі пластамі вёскі рухае будаўніцтва новага жыцця наперад.

Паўлюк Трус становіцца пролетарскім поэтам.

На гэтым этапе абарвалася маладое жыццё. Замоўклі песьні поэты. Абарваліся, якраз тады, калі ён у сваёй творчасці вышаў на шырокія прасторы. Калі ён шырока расчыненымі вачыма ўбачыў хвалючы неабдымны акіян жыцця.

Але ён не захліпнуўся ў ім, ён не аддаў увагі дробязям, бо інакш жыццё паўстала-б перад ім, непакойнай і супярэчлівай сумятнінай, сумай паасобных зьяў і фактаў.

Ён знайшоў нейкі наглядальны пункт, гледзячы з якога змог разабрацца ў гэтай сумятніне, адрозніў каштоўнае ад менш каштоўнага. Гэты наглядальны пункт—*сьветапогляд*.

Памінаючы ласкава-сумным словам нябожчыка, мы павінны яшчэ вышэй трымаць сьцяг барацьбы за пролетарскую літаратуру.

Але да гэтага мы дойдзем тады, калі зьнішчым супярэчнасьці паміж сьветапоглядам і сьветаадчуваньнем мастака. Калі ў працэсе працы нашы поэты і пісьменьнікі прыдуць да ўсьведамленьня надзвычайнае ролі акрэсьленага сьветапогляду: „Дыялектыка-матар’ялістычнае разуменьне мастацтва дае ключ да разуменьня сусьвету праз клясавую мастацкую зьмену сусьвету“. (Гросман-Рошчын).

Пад знакам барацьбы за дыялектыка-матар’ялістычны сьветапогляд у нашых шэрагах павінны змагацца мы.

У гэтым забясьпека перамогі!

8-га верасьня, 1929 г.